

Identifying and Analyzing the Characteristics of Third Places in University Settings and Their Impact on Social Interactions: A Case Study of the Faculty of Architecture Lobby and Cafeteria at Shahrood University of Technology

Ahmad Jameei¹

Department of Architectural Engineering, Faculty of Architectural Engineering and Urbanism, Shahrood University of Technology, Shahrood, Iran.

Ali Arabesmaili

Department of Architectural Engineering, Faculty of Architectural Engineering and Urbanism, Shahrood University of Technology, Shahrood, Iran.

Extended Abstract

Introduction

Modern urban development and lifestyle changes have transformed social interactions, often contributing to isolation. Yet, as inherently social beings, humans naturally seek spaces that encourage communication. Third places—informal public areas like cafés, parks, and lobbies—serve as vital platforms for fostering connections, strengthening community bonds, and mitigating social detachment. These neutral, inclusive environments promote a sense of belonging through spontaneous interactions. Universities, functioning as both academic and social hubs, particularly benefit from such spaces to facilitate meaningful relationships among students. This study examines the defining features of third places at Shahrood University of Technology's central campus, focusing on the Faculty of Architecture.

Theoretical

The concept of “third places,” introduced in the 1970s and popularized by Ray Oldenburg and Dennis Brissett, refers to public spaces that are neither home nor work, serving as venues for informal social interactions that enhance community bonds. Key characteristics of third places include accessibility, simple and welcoming environments, and acceptance across social classes. In university settings, these spaces foster a sense of belonging, encourage informal exchanges among students, and build vibrant student communities. Designing areas like cafés and recreational centers can significantly improve student satisfaction and retention while promoting social engagement. Social interaction plays a vital role in the learning process, as it involves reciprocal actions that are understood by both individuals, and is a focus of study in psychology and sociology. Spaces that support social interactions contribute to feelings of security, foster a sense of place, and reduce risky behaviors, thereby enriching the overall university experience. Given the growing individualism and reliance on digital communication in modern society, creating suitable environments for social interaction in universities is

Framework

1. Correspondin Author: ahmadjameei@shahroodut.ac.ir

essential for cultivating social cohesion and encouraging student relationships.

Methodology

This qualitative study was conducted on the central campus of Shahrood University of Technology, focusing on two informal social spaces: the lobby of the Faculty of Architecture and Urban Planning and the student cafeteria. These locations were chosen due to their significant role in fostering informal interactions among students. Data collection involved field observations and semi-structured interviews. Observations were conducted over six consecutive days (December 7–12, 2024), during various timeframes, to capture the spatial and social dynamics of these areas. A checklist based on Oldenburg's criteria for third places guided the observations. Purposeful and convenient sampling was used to select 20 participants—10 from each location—based on their familiarity with the space and their ability to articulate personal experiences. Interviews were held both in person and online, each guided by six key questions. The data collection process continued until theoretical saturation was reached. Data were analyzed using qualitative content analysis, with emerging themes categorized and interpreted. Validity was ensured through detailed documentation, expert reviews, and prolonged engagement in the field. Reliability was supported through data triangulation, thematic consistency, and member checking. The findings of this study are specific to the selected sites and cannot be generalized to all third places within the university campus.

Results and Discussion

While spaces like the lobby of the Faculty of Architecture and the university cafeteria do not completely embody all characteristics of “third places,” they exhibit several key features typical of such environments. These include providing a venue for casual interaction, minimizing formal power structures, and promoting a sense of social equality. These spaces are significant in students' daily lives as they facilitate social connections, foster a sense of belonging, and support psychological well-being. However, limitations such as restricted accessibility, simplistic design, and lack of aesthetic appeal prevent these areas from fully realizing their potential as third places. Interviews indicate that specific campus spaces, including the architecture faculty lobby and the cafeteria, serve purposes beyond their basic physical or service functions and can be considered examples of third places. In the lobby, activities such as social interaction, resting, and conversation are prominent, contributing to a sense of belonging. Students emphasize its social role and flexibility, suggesting that improvements in interior design, spatial layout, and the addition of services like a café could enhance the experience. At the same time, they acknowledge challenges such as overcrowding, limited facilities, and subpar design. Regarding the cafeteria, while it serves an informal social purpose, it mainly caters to interactions among established social groups and is not very effective in fostering new connections. Major obstacles to its role as a third place include crowding, inefficient design, and poor ventilation. Nonetheless, aspects like a relatively comfortable atmosphere, good lighting, and a friendly environment enhance the sense of belonging and user satisfaction. In summary, the analysis suggests that to fully unlock the potential of these spaces as third places, design interventions, improvements in environmental performance, and enhancements in the overall spatial experience are essential.

Conclusion

This study examines the characteristics of third spaces at Shahrood University and their role in enhancing social interactions among students. It is based on field observations and interviews conducted with students, focusing specifically on the lobby of the Faculty of Architecture

and the university cafeteria. These areas are primarily used for informal social interactions and casual conversations. The lobby is described as a simple and accessible space that allows students to easily engage with one another, while the cafeteria serves as a venue for eating and resting, fostering a sense of belonging and promoting further informal interactions. To improve these spaces, suggestions include enhancing seating comfort, improving ventilation, and incorporating green areas. Future research could utilize quantitative methods and longitudinal studies to further explore the impact of these environments on social interactions.

Keywords: Third place, Social interactions, University students, Public spaces, Shahrood

Jameei, A & Arabesmaili, A. (2025). Identifying and Analyzing the Characteristics of Third Places in University Settings and Their Impact on Social Interactions: A Case Study of the Faculty of Architecture Lobby and Cafeteria at Shahrood University of Technology. *Journal of Urban Studies on Space and Place*, 9(35), 51-73. <https://doi.org/10.22034/jspr.2025.2055722.1121>

DOI: <https://doi.org/10.22034/jspr.2025.2055722.1121>

URL: https://jspr.jdisf.ac.ir/article_728529.html?lang=en

Copyrights:

©2023 by the authors. Published by Journal of Urban Studies on Space and Place.

This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International

(CC BY 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

شناسایی و تبیین ویژگی‌های مکان سوم در دانشگاه‌ها و نقش آن بر تعاملات اجتماعی (مورد مطالعه: لابی دانشکده معماری و بوفه دانشگاه صنعتی شاهرود)

علی عرب اسماعیلی

دانشجوی کارشناسی ارشد مهندسی معماری، گروه مهندسی معماری، دانشکده مهندسی معماری و شهرسازی، دانشگاه صنعتی شاهرود، شاهرود، ایران.

احمد جامعی^۱

استادیار گروه مهندسی معماری، دانشکده مهندسی معماری و شهرسازی، دانشگاه صنعتی شاهرود، شاهرود، ایران.

چکیده

پیشرفت شهرنشینی مدرن موجب کاهش تعاملات اجتماعی و افزایش انزوای افراد شده است. در این شرایط، «مکان‌های سوم» به عنوان فضاهای عمومی غیررسمی، نقش کلیدی در تقویت ارتباطات اجتماعی ایفا می‌کنند. دانشگاه‌ها به عنوان جوامعی کوچک مقیاس، به چنین فضاهایی برای تعاملات غیررسمی، استراحت و گفت‌وگوی دانشجویان نیاز دارند. این پژوهش با روش توصیفی-کیفی و از طریق مشاهده میدانی و مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته، ویژگی‌های مکان‌های سوم (لابی دانشکده معماری و بوفه دانشگاه صنعتی شاهرود) و تأثیر آن‌ها بر تعاملات اجتماعی را بررسی می‌کند. یافته‌ها نشان‌دهنده نقش حیاتی این فضاها در ایجاد پیوندهای اجتماعی است. مشاهدات به صورت حضوری و با در نظر گرفتن شرایط زمانی در مکان‌های مورد مطالعه انجام شد که چک‌لیستی بر اساس معیارهای اولدنبگ برای ارزیابی ویژگی‌های اجتماعی و فضایی تدوین شد. همچنین، مصاحبه‌ها به روش نمونه‌گیری در دسترس و با مشارکت ده نفر از کاربران هریک از مکان‌ها انجام شد. انتخاب مشارکت‌کنندگان بر اساس منطق مطالعات کیفی و اشباع نظری صورت گرفت که شامل شش سؤال اصلی برای درک بهتر ویژگی‌های مکان‌های سوم و تأثیر آن‌ها بر تعاملات اجتماعی بود. تحلیل داده‌ها با استفاده از روش تحلیل محتوا بوده است. تبیین و تحلیل یافته‌های پیمایش میدانی بر اساس معیارهای مکان سوم اولدنبگ نشان می‌دهد که لابی دانشکده فضایی دسترس‌پذیر برای تعاملات اجتماعی غیررسمی است و حس تعلق دانشجویان را تقویت می‌کند. بوفه دانشگاه نیز به عنوان مکانی خنثی و اجتماعی برای استراحت و گفت‌وگو شناخته می‌شود. مصاحبه‌ها تأیید می‌کنند که این مکان‌ها نقش مهمی در ارتباطات دانشجویی دارند و دانشجویان از آن‌ها برای گپ زدن، استراحت و تعاملات غیررسمی استفاده می‌کنند.

واژه‌های کلیدی: مکان سوم، تعاملات اجتماعی، دانشگاه، دانشجویان، فضاهای عمومی، شاهرود.

می‌کنند (Hanks et al., 2020: 2; Oldenburg &)

270: 1982)، پس می‌توان گفت که تمایز و مرز مکان‌های سوم با محیط‌های کاری دقیقاً در این است که به دلیل وقت گذراندن در این مکان‌ها تعاملات اجتماعی و حس صمیمیت شکل می‌گیرد. با توجه به این موارد، دانشگاه به عنوان جامعه‌ای کوچک و محیطی برای یادگیری، آموزش و تحقیق، مکانی است که در آن روابط و تعاملات اجتماعی متنوعی میان دانشجویان -که بدنه اصلی جمعیت دانشگاه را تشکیل می‌دهند- و سایر کاربران شکل می‌گیرد؛ بنابراین، نیاز به فضاهای جمعی ایدئال مانند مکان‌های سوم وجود دارد تا امکان استراحت و برقراری ارتباطات سازنده‌تر و مؤثرتر میان دانشجویان و دیگر گروه‌ها فراهم شود (Fang, 2008: 2; Makhathini & Kanosvamhira, 2025: 297; Zimbatu & Whyte, 2024: 1402). همچنین مکان‌های سوم نقشی کلیدی در ارتقای سلامت روانی و عاطفی در درون دانشگاه‌ها ایفا می‌کنند که این موضوع در هماهنگی با هدف سوم توسعه پایدار (SDG 3) یعنی تضمین زندگی سالم و ترویج رفاه برای همه در همه سنین است (Makhathini & Kanosvamhira, 2025: 2).

این پژوهش به شناسایی و تبیین ویژگی‌های مکان‌های سوم در دانشگاه‌ها و تأثیر آن بر تعاملات اجتماعی می‌پردازد. مکان‌های سوم، به عنوان فضاهایی خنثی و اجتماعی، نقش مهمی در تسهیل ارتباطات بین دانشجویان و کاهش انزوای اجتماعی ناشی از پیشرفت فناوری دارند (Akulich & Mokka, 2020: 62). این پژوهش به مدیران دانشگاه‌ها در طراحی فضاهای پویا و تعامل محور و به معماران و طراحان شهری در خلق فضاهای نوآورانه و کاربردی برای ارتقای کیفیت زندگی دانشجویان کمک می‌کند. پردیس مرکزی دانشگاه صنعتی شاهرود به عنوان بستر کلی پژوهش انتخاب شده است که تمرکز اصلی بر دو فضای مشخص یعنی، «لابی دانشکده معماری و شهرسازی» به دلیل

در جامعه امروزی، پیشرفت مؤلفه‌های مدرن شهری، تعاملات اجتماعی را به شکل‌های گوناگون دستخوش تغییر کرده و گاه به انزوای اجتماعی منجر شده است (Chen & Gong, 2022)؛ پاکستان‌ها و پژوهان‌ها، (۱۳۹۶: ۱۸۳)؛ اما از آنجاکه انسان به عنوان یک موجود اجتماعی به ارتباطات و تعاملات جمعی نیاز دارد، به دنبال یافتن فضاهایی است که پاسخگوی این نیاز باشد (Qi et al., 2024: 156; Sugiyama et al., 2023؛ باقری و همکاران، ۱۳۹۸: ۵۴). پس می‌توان گفت که این دگرگونی در الگوهای تعامل، ضرورت بازاندیشی در طراحی فضاهای شهری را برای تقویت پیوندهای اجتماعی بیش‌ازپیش نمایان می‌سازد. یکی از فضاهایی که سبک جدید زندگی انسانی ایجاد کرده و متناسب با شرایط و نیازهای جامعه امروزی است تا در آن تعاملات اجتماعی شکل بگیرد، مکان‌های سوم^۱ هستند (دیبازر و همکاران، ۱۴۰۰: ۳۰). به گفته اولدنبرگ^۲ مکان‌های سوم درواقع همان مکان‌های عمومی غیررسمی هستند که برای گردهمایی افراد طراحی شده‌اند (Oldenburg, 1997: 6).

ازاین‌رو، شناسایی و بررسی تأثیرات مکان‌های سوم در ارتقای تعاملات اجتماعی، ضرورتی انکارناپذیر در مطالعات اجتماعی معاصر است. مکان‌های سوم ویژگی‌های مشخصی دارند و از بازدهی اجتماعی بالایی برخوردارند (Nourian et al., 2019: 101). همچنین این مکان‌ها یکی از مهم‌ترین نهادهای حوزه عمومی هستند که به زندگی غیررسمی شهروندان معنا می‌دهند و باعث افزایش دلبستگی، ترمیم و ایجاد تعاملات اجتماعی می‌شوند (Haghighi Boroojeni et al., 2015: 34; Modiri & Davoodi, 2017: 554). در این مکان‌ها افراد وقت خود را صرف صحبت، معاشرت و ایجاد روابط اجتماعی جدید

1. Third places

2. Oldenburg

پویایی رشته‌های هنری و فضای مناسب نشیمن و «بوفه دانشجویی» به دلیل مراجعه مستمر دانشجویان، استادان و کارمندان و شکل‌گیری تعاملات اجتماعی غیررسمی است. این پژوهش، با تحلیل ویژگی‌هایی همچون دسترسی آسان، محیط دوستانه و فرصت‌های گفت‌وگوی آزاد، از عملکرد مکان‌های سوم در دانشگاه درک بهتری ارائه دهد و به سیاست‌گذاری‌های مؤثرتر در توسعه فضاهای دانشگاهی تعامل‌پذیر کمک کند.

۱. مبانی نظری

بخش مبانی نظری این پژوهش در سه بخش، به بررسی مطالعات پیشین در زمینه مکان سوم و تعاملات اجتماعی، ادبیات و مفاهیم پژوهش و درنهایت ارائه چهارچوب مفهومی می‌پردازد.

۲-۱- پیشینه پژوهش

در دسته پژوهش‌های داخلی، کریمی و همکاران (۱۴۰۲) در مقاله خود به دستیابی به شاخص‌های پایداری اجتماعی متناسب با مناظر دانشگاهی پرداخته‌اند. در این پژوهش، روش جمع‌آوری داده‌ها کتابخانه‌ای است و یافته‌ها نشان می‌دهند که در طراحی فضاهای آموزشی، تمرکز بر نیازهای فیزیولوژیک دانشجویان اغلب جنبه‌های اجتماعی را نادیده می‌گیرد، درحالی‌که نظریه مکان سوم می‌تواند با ایجاد فضاهای همدلانه، روابط اجتماعی و انگیزش تحصیلی را تقویت کند. عابدینی و ساکت حسنلونی (۱۴۰۰) در مقاله خود تحلیل تطبیقی کافه‌های شهری مناطق ۱ و ۴ شهر ارومیه از منظر صحنه مطلوب پاتوق‌های فرهنگی و تفریحی جامعه را بررسی کرده‌اند. در این مطالعه، روش جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه بوده است و یافته‌ها نشان می‌دهند که منطقه ۱ ارومیه به توسعه چشمگیر، شرایط بهتری برای ایجاد مکان‌های سوم شهری و پاتوق‌های تفریحی و اجتماعی فراهم کرده است. دیبازر و همکاران (۱۴۰۰) در مقاله خود به بررسی ویژگی‌های عمومی مکان‌های سوم در نمونه‌های مورد مطالعه و تأثیر آن‌ها در تعاملات اجتماعی کافه‌ها پرداخته‌اند.

در این مقاله، روش جمع‌آوری داده‌ها شامل مصاحبه، پرسشنامه، مشاهده و داده‌های ثانویه بوده است. یافته‌ها نشان می‌دهند که در کافه‌ها، گفت‌وگو، جو صمیمی، دسترسی و مشتری ثابت بیشترین تأثیر را بر تعاملات اجتماعی دارند و سایر ویژگی‌ها به‌طور غیرمستقیم بر آن‌ها اثر می‌گذارند. زیاری و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله خود به بررسی مفهوم شکل‌گیری مکان سوم در فرم کافه‌های روباز و اهمیت اجتماع‌پذیری در بافت شهری پرداخته‌اند. در این پژوهش، روش‌های جمع‌آوری داده‌ها کتابخانه‌ای، مشاهده و پرسشنامه بوده است و یافته‌ها نشان می‌دهند که کافه‌هایی که تعاملات اجتماعی را اولویت می‌دهند نمرات بالاتری می‌گیرند، درحالی‌که در شرایط متوسط، عوامل اقلیمی و حفظ محیط تأثیر بیشتری دارند. سنایی‌فر و باقری (۱۳۹۸) در مقاله خود انواع مکان‌های سوم در ادبیات داخلی و خارجی را شناسایی کرده و اصول و شاخص‌های برنامه‌ریزی و طراحی این فضاها را استخراج کرده‌اند. در این مطالعه، روش جمع‌آوری داده‌ها کتابخانه‌ای بوده است و یافته‌ها نشان می‌دهند که مکان سوم باید برای تمام گروه‌های سنی و جنسی قابل استفاده باشد و فضایی برای گفت‌وگو و احساس امنیت و آزادی، دسترسی به غذا و تفریح، نزدیکی به معابر اصلی و مرکز شهر، ظاهری ساده و دسترسی به پارکینگ داشته باشد. در دسته پژوهش‌های خارجی، ماخاتینی و کانوسوامهیرا (۲۰۲۵) در پژوهش خود به بررسی نقش کافه‌های پردیس به‌عنوان مکان سوم در دانشگاه وسترن کیپ (UWC) می‌پردازد و تمرکز آن بر تأثیر این فضاها بر تعاملات اجتماعی دانشجویان، شمول‌پذیری (فراگیر بودن) و بهزیستی آن‌هاست. در این مطالعه، روش جمع‌آوری داده‌ها شامل پرسشنامه، مصاحبه و مشاهده‌ها بوده است و یافته‌ها نشان می‌دهد که کافه‌های دانشگاه UWC باعث ارتقای اجتماعی شدن، شمول‌پذیری و حس تعلق می‌شوند.

با این حال، چالش‌هایی مانند شلوغی بیش از حد و کمبود فضای نشستن نیز مطرح شد که نشان‌دهنده به بهبودهای هدفمند برای بهینه‌سازی نقش این فضاها نیاز است. حقیقی و همکاران^۱ (۲۰۲۴) در مقاله خود به بررسی رابطه بین فضاهای تفریحی و نقش آن‌ها به عنوان مکان‌های سوم پرداخته‌اند. در این پژوهش، روش‌های جمع‌آوری داده‌ها شامل مشاهده و مصاحبه بوده است و یافته‌ها نشان می‌دهند که عناصر کلیدی نظریه مکان سوم شامل زمین بی طرف، تکرار، دسترسی و شمولیت هستند که به تقویت عملکرد اجتماعی فضاهای تفریحی کمک می‌کنند. در مقابل، عواملی چون تجربه‌های چند حسی، مزایای مشترک برای گروه‌های سنی مختلف، حریم خصوصی قابل تنظیم و فرصت‌های شخصی‌سازی معمولاً محدود یا کمبود دارند. ویلیامز و هیپ^۲ (۲۰۱۹) در مقاله خود به بررسی ارتباط بین مکان‌های سوم در محلات، همبستگی و تعامل همسایگان پرداخته‌اند. در این مقاله، روش‌های جمع‌آوری داده‌ها شامل داده‌های ثانویه و پرسشنامه بوده است و یافته‌ها نشان می‌دهند که مکان‌های سوم با همبستگی و تعامل بیشتر همسایگان مرتبط هستند و تعامل همسایگان می‌تواند رابطه بین مکان‌های سوم و همبستگی را در محله‌های فقیر تسهیل کند. داودی و مدیری^۳ (۲۰۱۵) در مقاله خود به مطالعه ارتباط طبقات اجتماعی شهر زنجان با نحوه پراکنش مکان‌های سوم پرداخته‌اند. در این پژوهش، روش‌های جمع‌آوری داده‌ها شامل مصاحبه، پرسشنامه، مشاهده و داده‌های ثانویه بوده است و یافته‌ها نشان می‌دهند که ویژگی‌های طبقات اجتماعی بر روابط میان اعضای هر طبقه و سایر شهروندان تأثیر می‌گذارد و با گسترش مکان‌های سوم در مناطق کم‌توسعه، روابط اجتماعی را تقویت می‌کند. برخلاف گستردگی مطالعات درباره مکان‌های سوم در

بسترهای شهری، بررسی ویژگی‌های این مکان‌ها در محیط‌های آموزشی و به‌ویژه پردیس‌های دانشگاهی در ایران همچنان با خلأ پژوهشی مواجه است. پژوهش حاضر با تمرکز بر فضاهای منتخب در پردیس مرکزی دانشگاه صنعتی شاهرود، تلاش می‌کند تا نقش مکان سوم در شکل‌گیری و ارتقای تعاملات اجتماعی دانشجویان را از منظر نظری و تجربی بررسی کند.

۲-۲- ادبیات پژوهش

در ابتدا مفهوم مکان، مکان سوم و سیر تشکیل نظریه آن بیان می‌شود، سپس به توصیف ویژگی‌های مکان سوم از منظر اولدنبورگ و ضرورت وجود این مکان‌ها در دانشگاه پرداخته شده است. در خصوص تعاملات اجتماعی، مفهوم و انواع تعاریف آن از منظرهای گوناگون بیان و رابطه تعاملات اجتماعی با مکان‌های سوم و دانشگاه بررسی شده است.

۱-۲-۲- مفهوم مکان و مکان سوم

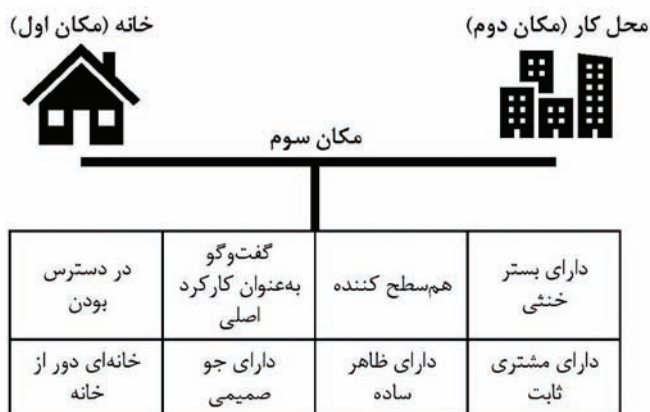
با وجود گستردگی مطالعات در حوزه مکان، ارائه تعریفی جامع و دقیق از آن دشوار است؛ چراکه هر رشته علمی با رویکرد خاص خود، تعاریف متفاوتی از مکان ارائه می‌دهد؛ با این حال، اگر بخواهیم تعریفی متناسب با هدف این پژوهش ارائه دهیم، می‌توان مکان را فضایی دانست که در بستر فرآیندی فرهنگی، فردی و جمعی معنا دار می‌شود (Altman & Low, 1992) و این معنا متأثر از ویژگی‌های محیطی و سطح ادراک فرد از آن‌هاست (فرج‌الزاده و صالحی‌نیا، ۱۴۰۰: ۷۵). مفهوم مکان‌های سوم در دهه ۱۹۷۰ به عنوان یک موضوع مستقل وارد ادبیات علوم اجتماعی شد (Wexler & Oberlander, 2017: 6). این اصطلاح را اولدنبورگ و بریست^۴ در سال ۱۹۸۲ معرفی و بعدها اولدنبورگ (Lee, 2022: 1) گسترش داد و توجه زیادی به خود جلب کرد. دلیل این استقبال، ارائه راه‌حلی ملموس برای یک مسئله کلاسیک در علوم اجتماعی و نشان دادن چگونگی طراحی فضاهایی بود که حس

1. Hafizi et al

2. Williams and Hipp

3. Davoodi and modiri

4. Brissett

تصویر شماره (۱): تصویر شماتیک جایگاه مکان سوم و ویژگی‌های آن (مأخذ: Hafizi et al., ۲۰۲۴: ۲۰۷)

تاب‌آوری در مقیاس فردی، خانوادگی و اجتماعی عمل می‌کند (Finlay et al., 2019: 2-4; Samavati & Ranjbar, 2019: 4). مکان سوم، فضایی عمومی است که افراد در آن بدون نگرانی از قضاوت یا محدودیت، آزادانه تعامل می‌کنند و فعالیت‌هایی را انجام می‌دهند که شاید در خانه ممکن نباشد. این فضا بستری خنثی فراهم می‌کند و احترام به ویژگی‌های شخصی افراد حفظ می‌شود (نوری، ۱۳۹۸: ۶۰). مکان سوم هم‌سطحی^۱ یا برابری اجتماعی را ترویج می‌کند؛ جایی که افراد فقط بر اساس شخصیتشان پذیرفته می‌شوند و مقام اجتماعی در ارتباطات تأثیری ندارد. این محیط با کنار گذاشتن نقش‌های رسمی، تعاملات صادقانه و غیررسمی را ممکن می‌سازد (سیاوش‌پور و همکاران، ۱۳۹۸: ۳۷). گفت‌وگو هسته اصلی مکان سوم است، به گونه‌ای که تعاملات اجتماعی در این فضا تقویت می‌شود و حس برابری میان افراد شکل می‌گیرد (نوری، ۱۳۹۸: ۶۰). همچنین دسترسی آسان، چه از نظر فیزیکی و چه زمانی، موجب می‌شود افراد بدون محدودیت در این فضا حضور یابند (سنایی فر و باقری، ۱۳۹۸: ۴). وجود مراجعان ثابت که هویت مکان را

جامعه‌پذیری را تقویت و محیطی مطلوب‌تر برای زندگی انسان‌ها فراهم می‌کنند (Hickman, 2013: 5). اولدنبورگ در دهه ۱۹۸۰، مکان‌های سوم را به عنوان فضاهایی عمومی، غیررسمی و داوطلبانه تعریف کرد که نه خانه (مکان اول)، یعنی محل زندگی و روابط خانوادگی هستند و نه محل کار (مکان دوم)، یعنی مکانی که ساختارهای رسمی و وظایف حرفه‌ای بر آن حاکم است، بلکه محیط‌هایی برای تعاملات اجتماعی غیررسمی و لذت‌بخش به شمار می‌روند که این مفهوم تأثیرات انقلاب صنعتی بر جدایی عرصه‌های عمومی و خصوصی را منعکس می‌کند و بر اهمیت این مکان‌ها در زندگی عمومی افراد تأکید دارد (کشاورز و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۰۸). اولدنبورگ معتقد است که زندگی روزمره برای دستیابی به آرامش و رضایت باید میان سه حوزه اصلی متعادل شود: خانه، کار و تعاملات اجتماعی. این تعاملات نه تنها پایه‌گذار جامعه هستند، بلکه به نوعی جشن گرفتن آن محسوب می‌شوند (Oldenburg, 1999: 14). موقعیت و ویژگی‌های مکان سوم از منظر اولدنبورگ در تصویر شماره (۱) ارائه شده است. مکان سوم با ایجاد بستر مناسب برای ارتباط اجتماعی مثبت، بالا بردن سطح شادی و مکانی برای مراقبت و

1. Leveler

که طراحی فضای پردیس نقش مهمی در شکل‌دهی نگرش دانشجویان نسبت به تجربه دانشگاهی‌شان دارد (Waxman et al., 2007: 425). اگرچه اولدنبورگ در سال ۱۹۹۷ از برنامه‌ریزان خواست فضای پردیس را به‌گونه‌ای طراحی کنند که گفت‌وگوهای اجتماعی را ترویج دهد، اما او مستقیماً از اصطلاح مکان سوم استفاده نکرد. بااین‌حال، ویژگی‌هایی که او برای این فضاها توصیف کرد، با تعریف مکان‌های سوم همخوانی داشت (Stave, 2020: 48). در محیط دانشگاهی، مکان اول برای دانشجویان، فضای زندگی آن‌ها مانند خوابگاه‌هاست و مکان دوم، فضاهای آموزشی مانند کلاس‌ها و آزمایشگاه‌ها را شامل می‌شود (Waxman et al., 2007: 425). ایجاد هدفمند مکان‌های سوم در پردیس‌ها، نه تنها تعاملات غیررسمی دانشجویان را افزایش می‌دهد، بلکه به تشکیل جوامع دانشجویی بر اساس علایق مشترک کمک و حس تعلق آن‌ها به دانشگاه را تقویت می‌کند (Strange & Banning, 2001: 48; Stave, 2020: 31). یافته‌های برخی مطالعات نیز نشان می‌دهند که طراحی فضایی مکان‌های سوم مانند کافی‌شاپ‌ها و مراکز فراغتی، نه تنها بر رضایت و تجربه زیسته دانشجویان تأثیر مثبت دارد، بلکه در افزایش ماندگاری تحصیلی و تقویت حیات اجتماعی پردیس‌ها نیز مؤثر است (Temple, 2007: 48). یکی

شکل می‌دهند، یکی دیگر از ویژگی‌های مکان سوم است. این افراد در تعامل با دیگران، حس اعتماد و پیوند اجتماعی را تقویت می‌کنند (خیری، ۱۴۰۱: ۳۵). ظاهر ساده این مکان نیز محیطی به دور از تجملات ایجاد می‌کند که پذیرای همه افراد است (سیاوش‌پور و همکاران، ۱۳۹۸: ۳۷). فضای صمیمی و غیررسمی، با مکالمات دوستانه، محیطی دلپذیر فراهم می‌آورد که غریبه‌ها و مراجعان ثابت را به حضور مجدد ترغیب می‌کند (خیری، ۱۴۰۱: ۶۲). این فضا شبیه خانه اما متفاوت از آن، حس سرزندگی را در عرصه عمومی به افراد هدیه می‌دهد (Fisher et al., 2007: 11).

۲-۲-۲- ضرورت مکان سوم در دانشگاه

در مورد اهمیت وجود مکان‌های سوم به‌عنوان فضاهای شهری به‌طور عمومی می‌توان گفت مکان‌های سوم در شهرها با کاهش استرس‌های شهری و ایجاد فضاهایی برای تعاملات اجتماعی و سرگرمی، نقش مهمی در بهبود سلامت روان و روابط انسانی ایفا می‌کنند (سیاوش‌پور و همکاران، ۱۳۹۸: ۳۶؛ زینالی عظیم و همکاران، ۱۴۰۳: ۹۴). پژوهش‌های اخیر در زمینه جامعه‌شناسی که به تأثیر مکان‌های سوم بر ایجاد حس اجتماعی در محله‌ها پرداخته‌اند، به‌تازگی در محیط‌های دانشگاهی نیز بررسی شده‌اند. از آنجاکه دانشگاه یک جامعه منحصر به فرد است، مطالعات نشان داده‌اند

تصویر شماره (۲): کافه استارباکس دانشگاه اندونزی (مأخذ: Lukito and Xenia, ۲۰۱۷: ۶)

از نمونه‌های مکان سوم در دانشگاه کافه استارباکس دانشگاه اندونزی است. کافه استارباکس دانشگاه اندونزی، واقع در طبقه همکف کتابخانه مرکزی، با طراحی شیشه‌ای، نور طبیعی و چیدمان منعطف صندلی‌ها، فضایی مناسب برای تعاملات اجتماعی، مطالعه و کار با لپ‌تاپ فراهم کرده است. این کافه با دسترسی آسان، نمای باز به دریاچه و میدان و امکانات مدرن، مانند وای‌فای، به‌عنوان یک فضای سوم عمل می‌کند و دانشجویان را به فعالیت‌های فردی و گروهی تشویق می‌کند (Lukito and Xenia, 2017: 6-8). تصویر شماره (۲) فضای داخلی کافه استارباکس دانشگاه اندونزی را نشان می‌دهد.

۲-۳-۲- مفهوم تعاملات اجتماعی

تعامل اجتماعی، کنش متقابلی است که در چهارچوب رابطه‌ای میان دو یا چند نفر شکل می‌گیرد و به واکنشی منجر می‌شود که برای هر دو طرف قابل درک و شناخته‌شده است (بهزادفر و طهماسبی، ۱۳۹۲: ۱۸). در تحقیقات علمی مدرن، تعاملات اجتماعی به‌عنوان یک فرآیند مبادله توصیف‌شده که در آن افراد یا گروه‌ها از این تبادل بهره‌مند می‌شوند و همچنین پدیده تعاملات اجتماعی موضوع بسیاری از علوم گوناگون، مانند روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، انسان‌شناسی و... است، به‌طوری‌که هر علم به جنبه خاص خود را توجه می‌کند (Rodina et al., 2019: 1). با توجه به این

جدول شماره (۱): تعاریف تعامل اجتماعی (مأخذ: Rodina et al., ۲۰۱۹: ۲)

نویسندگان	تعریف تعامل اجتماعی	نویسندگان	تعریف تعامل اجتماعی
M. Weber	اعمال اجتماعی آگاهانه، منطقی و مردم‌محور	N.L. Gvishiani, N. L. Lapin	شکلی از ارتباطات اجتماعی
J. Homans and P. Blau	فرآیندی از تبادل که در آن شرکت‌کنندگان منافع دریافت می‌کنند.	V. G. Kharcheva	اعمال منظم با روابط علت و معلولی
J. Coleman	فرآیندی برای هماهنگ کردن اعمال افراد که به دنبال دستیابی به اهداف فردی هستند.	V.N. Panfyorov	فعالیت مشترک افراد برای انجام وظیفه‌ای مشترک
A. Schütz	فرآیندی برای هماهنگ کردن اعمال افراد با دادن معنایی که برای تجربه زندگی آن‌ها خاص است.	B. D. Parygin	بخش تعاملی ارتباطات
G. V. Osipov and L. N. Moskvichev	تبادل تجربه‌های جمعی، دانش، افکار و روابط بین فردی	A. A. Bodalev	تأثیر متقابل، فرآیندی از ادراک و درک یکدیگر
G. M. Andreeva	فعالیت مشترک و ارتباطات	V.I. Zagvyazinsky and I.N. Emelyanova	فعالیت متقابل طرف‌های درگیر
A.V. Kandaurova	هر عمل از فعالیت معلم که موجب عمل متقابل می‌شود و روابط اجتماعی می‌سازد	E. V. Kharitonova	راهی برای توسعه اجتماعی افراد در فرآیند انجام وظیفه‌ای مشترک

موضوع نمی‌توان تعریفی واحد و مختصر از تعامل اجتماعی بیان کرد؛ به همین علت، تعاریف مرتبط با تعامل اجتماعی از دیدگاه صاحب‌نظران و نویسندگان در جدول شماره (۱) بیان شده است که اکثر اندیشمندان تعامل اجتماعی را به صورت یک فرآیند در نظر گرفته‌اند که این فرآیند منافع افراد، روابط بین انسان‌ها، انتقال دانش و افکار را شامل می‌شود.

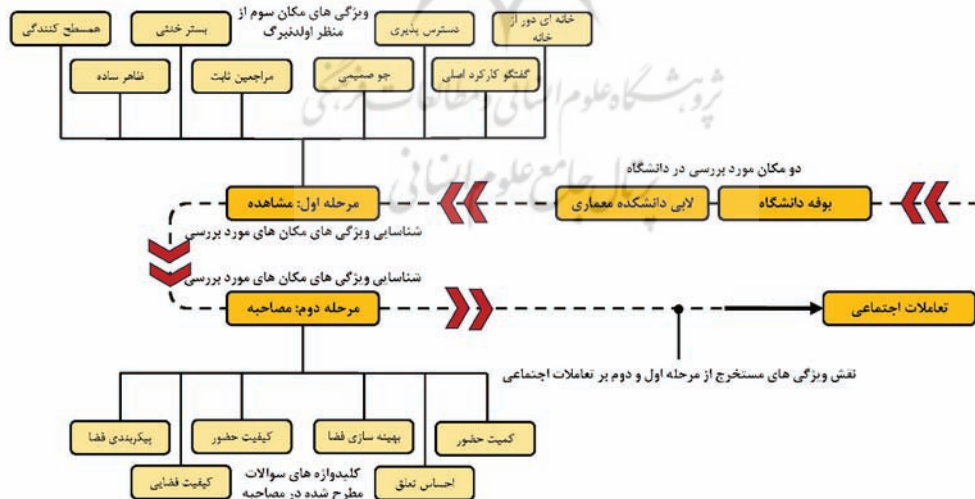
۲-۲-۴- ارتباط تعاملات اجتماعی با دانشگاه و مکان سوم

وجود تعاملات رسمی و غیررسمی میان دانشجویان همواره مورد توجه روان‌شناسان بوده است؛ چراکه فرآیند یادگیری و آموزش پذیری را به طور گسترده‌ای افزایش می‌دهد (علیتاجر و زارعی حاجی‌آبادی، ۱۳۹۵: ۸۸). مکان‌ها و فضاهایی که در آن‌ها تعاملات اجتماعی شکل می‌گیرد، مجموعه‌ای از علایق افراد را در خودش به وجود می‌آورد و سبب تقویت حس امنیت، ایجاد احساس تعلق به مکان، آسایش، افزایش احتمال شکل‌گیری خاطرات فردی و جمعی، کاهش رفتارهای پرخطر در این مکان‌ها و فضاها و در نهایت به افزایش کیفیت دانشگاه منجر می‌شود (شادی و سرکرده‌ای،

۱۳۹۹: ۲). از طرف دیگر در جامعه مدرن، فردگرایی و انزوا در حال افزایش است و افراد به ارتباطات مجازی در شبکه‌های اجتماعی بیشتر گرایش دارند؛ این روند در آموزش عالی نیز مشهود است، جایی که فناوری اطلاعات نقش پررنگی ایفا می‌کند و محیط آموزشی به شدت به ابزارهای دیجیتال مانند کتابخانه‌های مجازی و دوره‌های آموزش از راه دور متکی شده است (Rodina et al., 2019: 1). با توجه به همه این موارد لزوم شکل‌گیری تعاملات اجتماعی در فضاهای دانشگاهی، مسئله‌ای واضح و آشکار است که برای ایجاد و تقویت آن باید مکان‌ها و فضاهای دارای پتانسیل را تشکیل و ارتقا داد. وجود مکان‌های سوم به عنوان یکی از مکان‌هایی که تعامل اجتماعی در آن شکل می‌گیرد، به دلیل نقش خود در تقویت انسجام اجتماعی، به ویژه در پردیس‌های دانشگاهی که دانشجویان و جوانان میان محل زندگی و ساختمان‌های آموزشی در رفت‌وآمد هستند، بیشتر نمایان می‌شود (Lee, 2022: 3).

۲-۳- چهارچوب مفهومی

چهارچوب مفهومی این پژوهش بر اساس شناسایی ویژگی‌های مکان‌های سوم منتخب در پردیس مرکزی

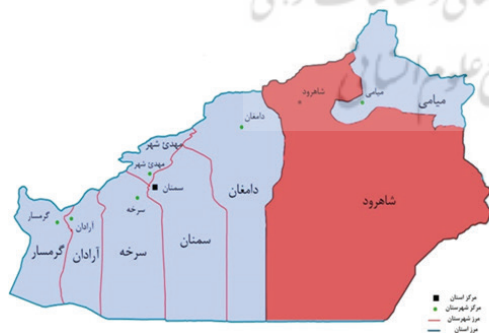
نمودار شماره (۱): نمودار چهارچوب مفهومی پژوهش (مأخذ: نگارندگان)

دانشگاه صنعتی شاهرود، شامل لابی دانشکده معماری و شهرسازی و بوفه (سلف آزاد دانشجویی)، تدوین شده است. در مرحله نخست، این دو مکان سوم با استفاده از هشت معیار اولدنبِریگ و از طریق مشاهده میدانی ارزیابی شده‌اند. در مرحله دوم، با هدف فراتر رفتن از چهارچوب مفهومی اولدنبِریگ، کلیدواژه‌هایی طراحی و سؤالاتی بر اساس آن‌ها تدوین شد تا ابعاد مکمل مکان سوم بررسی شوند. در نهایت، با تلفیق یافته‌های دو مرحله پیشین، نقش ویژگی‌های شناسایی شده در تسهیل تعاملات اجتماعی در این دو فضای منتخب تبیین شد.

۳. روش پژوهش

شهر شاهرود از نظر موقعیت ریاضی در عرض شمالی ۳۶ درجه و ۵ دقیقه از خط امتداد طول شرقی و ۵۵ درجه و ۲ دقیقه از نصف النهار گرینویچ در ضلع شمال غربی شهرستان شاهرود واقع شده و به‌طور متوسط حدود ۱۳۴۵ متر از سطح دریاهای آزاد ارتفاع دارد. جمعیت شهر شاهرود طبق سرشماری سال ۱۳۹۵ برابر با ۱۲۹/۱۵۰ نفر بوده و مساحت این شهر به ۵۱/۴۱۹ نفر می‌رسد (طرح جامع شهر شاهرود، ۱۳۹۸). دانشگاه صنعتی شاهرود واقع در استان سمنان و شهرستان شاهرود است. این دانشگاه در غرب شهر

شاهرود قرار دارد که دارای دو پردیس دانشگاهی است که پردیس مرکزی به مرکز شهر نزدیک‌تر و قدیمی‌تر است. در این پژوهش، محدوده مورد مطالعه پردیس مرکزی این دانشگاه است. پردیس مرکزی دانشگاه حدوداً ۴۰۰۰ دانشجو در هر سه مقطع تحصیلی -کارشناسی، ارشد و دکتری- دارد و دارای ۸ دانشکده شامل دانشکده‌های صنایع و مدیریت، معماری و شهرسازی، علوم زمین، تربیت بدنی، شیمی، پردیس خوارزمی، فیزیک و مهندسی معدن، نفت و ژئوفیزیک به‌همراه فضاهای خدماتی نظیر سلف سرویس، فضاهای ورزشی، خوابگاه، سلف آزاد، کتابخانه و همچنین بخش‌های اداری متعددی نیز هست. تصاویر موقعیت مکانی شهرستان شاهرود و پردیس مرکزی دانشگاه صنعتی در تصویر شماره (۳) ارائه شده است. انتخاب لابی دانشکده معماری و شهرسازی و بوفه (سلف آزاد) دانشگاه به‌عنوان مکان‌های سوم در پردیس مرکزی دانشگاه صنعتی شاهرود به‌دلیل ویژگی‌های خاص این فضاها بوده است. لابی در دانشکده معماری و شهرسازی به‌دلیل ماهیت پروژه‌محور این رشته، محلی برای تبادل نظر و همکاری‌های گروهی است. بوفه نیز به‌خاطر مراجعه زیاد دانشجویان برای غذا خوردن، استراحت و گپ‌زنی، فضایی اجتماعی

تصویر شماره (۳): تصویر سمت چپ موقعیت شهرستان شاهرود در استان سمنان و تصویر سمت راست موقعیت پردیس مرکزی دانشگاه صنعتی شاهرود در شهر شاهرود (مأخذ: طرح جامع شهر شاهرود، ۱۳۹۸؛ Google earth)

تصویر شماره (۴): ردیف بالا از راست به چپ، لابی طبقه همکف و زیرزمین، ردیف پایین از راست به چپ، خارج و داخل بوفه (سلف آزاد) دانشکده معماری و شهرسازی (مأخذ: نگارندگان)

از مستندسازی دقیق فرایند مشاهده و بازبینی یافته‌ها توسط پنج نفر از استادان و متخصصان استفاده شد. همچنین، داده‌ها بازنگری شدند تا از یکپارچگی آن‌ها اطمینان حاصل شود (Lincoln & Guba, 1985). در روایی سؤالات مصاحبه، از روش مشاهده مداوم استفاده شد؛ بدین معنا که پژوهشگر با حضور مستمر در میدان پژوهش، سؤالات مصاحبه را متناسب با واقعیت‌های میدانی تنظیم کرد (Creswell, 2007؛ عباسی و همکاران، ۱۴۰۳: ۳۸۹). همچنین، برای ارزیابی پایایی مصاحبه‌ها، از روش اشباع داده‌ها بهره گرفته شد؛ به این صورت که فرایند جمع‌آوری داده‌ها تا زمانی ادامه یافت که اطلاعات جدیدی به دست نیامد و مضامین اصلی به‌طور کامل تکرار و تثبیت شدند (Buckley, 2022؛ عباسی و همکاران، ۱۴۰۳: ۳۹۲). برای بررسی ویژگی‌های مکان‌های سوم در پردیس دانشگاهی، از چک‌لیستی بر اساس معیارهای اولدنبرگ استفاده شد. این چک‌لیست به‌منظور ارزیابی ویژگی‌های اجتماعی و فضایی مکان‌های عمومی غیررسمی و بررسی تأثیرات آن‌ها بر تعاملات اجتماعی در دانشگاه‌ها طراحی شده است که شامل مشاهدات

و فرصتی برای تعاملات غیررسمی میان دانشجویان از رشته‌های مختلف فراهم می‌کند. این دو مکان در تصویر شماره (۴) نشان داده شده‌اند. این پژوهش کیفی است و به تحلیل داده‌های حاصل از مشاهده‌های میدانی و مصاحبه‌های نیمه‌ساختارمند پرداخته است. مشاهده‌ها به‌طور حضوری و با در نظر گرفتن شرایط زمانی در مکان‌های مورد مطالعه انجام شد. همچنین، مصاحبه‌ها به‌صورت نمونه‌گیری در دسترس با دانشجویان دانشگاه صنعتی شاهرود صورت گرفت و در دو بستر آنلاین و حضوری انجام شد. از آنجاکه داده‌های جمع‌آوری شده به‌طور عمده شامل اطلاعات کیفی هستند، تحلیل محتوا برای پردازش آن‌ها به کار گرفته شد. در صورت نبود محدودیت‌های زمانی در جمع‌آوری داده‌ها، مشاهدات می‌توانست به‌صورت بلندمدت‌تر و جامع‌تری انجام شود تا نتایج دقیق‌تری حاصل گردد. در این پژوهش، نتایج به‌دست‌آمده قابل تعمیم به تمام مکان‌های سوم دانشگاه نیست و محدود به مکان‌های مطالعه‌شده در پردیس مرکزی دانشگاه صنعتی شاهرود است. روایی و پایایی چک‌لیست مشاهدات با وجود تک‌مشاهده‌گر بودن،

میدانی در دو فضای مختلف لابی دانشکده معماری و شهرسازی و بوفه (سلف آزاد دانشجویی) دانشگاه است. مشاهدات و مصاحبه‌ها از تاریخ ۱۷ آذر تا ۲۲ آذر ۱۴۰۳ به مدت ۶ روز و در تمام طول روز انجام شد. نمونه‌گیری به شیوه هدفمند و به صورت در دسترس انجام شده و با توجه به هدف پژوهش در کشف الگوها و تجربه‌های زیسته در دو مکان سوم منتخب (لابی دانشکده معماری و شهرسازی و بوفه)، از هر فضا ۱۰ نفر از دانشجویان به عنوان مشارکت‌کننده انتخاب شدند. معیار انتخاب افراد، میزان آشنایی و حضور مستمر در فضاهای مورد مطالعه و نیز توانایی توصیف دقیق تجربه‌های شخصی از فضا بود. انتخاب تعداد مشارکت‌کنندگان بر اساس منطق مطالعات کیفی و با استناد به دیدگاه پژوهشگران مختلف انجام شد که در آن برای دستیابی به توصیف مؤلفه‌های ضروری یک تجربه، این تعداد مشارکت‌کننده کافی دانسته شده است (Creswell & Poth, 2016; Guest et al., 2006; Kuzel, 1992: 41; Sandelowski, 1995: 182 علاوه بر این عامل مؤثر دیگر بر میزان حجم نمونه، کیفیت و تنوع اطلاعات جمع‌آوری شده از مصاحبه‌ها و تناسب آن با هدف مطالعه است (Malterud et al., 2016: 4). حجم نمونه تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت؛ به گونه‌ای که در مصاحبه‌های پایانی، داده جدیدی به الگوهای قبلی افزوده نشد. هر مصاحبه شامل ۶ سؤال اصلی بود که به منظور درک عمیق ویژگی‌های دو مکان سوم در دانشگاه و تأثیر آن‌ها بر تعاملات اجتماعی انجام شد. از آنجاکه هدف این پژوهش کشف الگوها و مفاهیم مشترک در پاسخ‌ها بود، به جای نقل قول مستقیم و مفصل از تمام پاسخ‌ها، تنها نکات کلیدی و الگوهای مشترک در پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان استخراج و تبیین شد. در فرایند تحلیل داده‌ها، ابتدا تمام پاسخ‌ها به دقت مطالعه و طبقه‌بندی شدند، سپس نقاط مشترک و مهم در پاسخ‌ها شناسایی و تبیین شدند تا تصویر کلی از نظرات دانشجویان در

مورد دو مکان سوم دانشگاهی ارائه شود.

۴. بحث

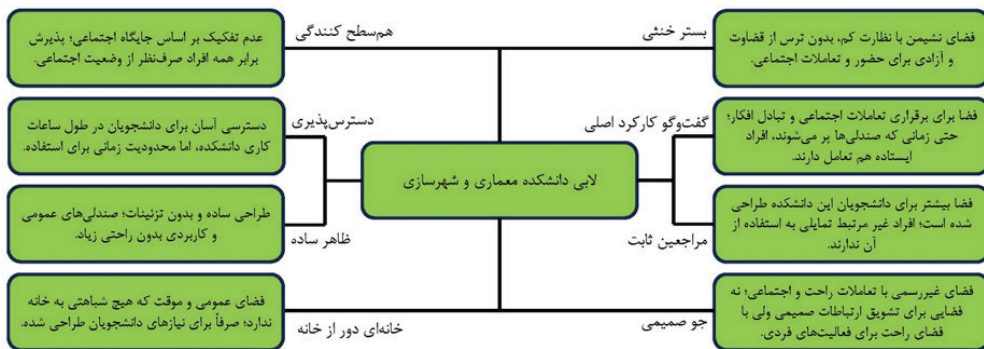
در این بخش به تحلیل مشاهدات مکان‌های سوم مورد بررسی، یعنی لابی دانشکده معماری و شهرسازی و بوفه (سلف آزاد) پردیس مرکزی از طریق معیارهای مکان سوم اولدنبگ و تحلیل مصاحبه‌های دانشجویان برای استخراج ویژگی‌های مکان‌های سوم منتخب و نقش آن‌ها بر تعاملات اجتماعی دانشجویان پرداخته شده است.

۱-۴- ارزیابی مکان‌های سوم در دانشگاه شاهرود بر اساس مشاهدات میدانی

در این بخش بر اساس سؤالات چک‌لیست، به تبیین و تحلیل ویژگی‌های مکان‌هایی چون لابی دانشکده معماری و شهرسازی و بوفه (سلف آزاد) از منظر مشاهدات پرداخته شد. در پایان توضیح مشاهدات هر مکان، نموداری برای درک بهتر این مشاهدات همچون تصویر شماره (۵) و تصویر شماره (۶) ترسیم شده‌اند.

۱-۴-۱- لابی دانشکده معماری و شهرسازی

بر اساس مشاهدات میدانی، لابی دانشکده معماری و شهرسازی واجد برخی شاخص‌های مکان سوم از نظر اولدنبگ است، گرچه به طور کامل با آن انطباق ندارد. ویژگی بستر خنثی در این فضا مشهود است؛ یعنی فضایی فاقد کنترل شدید و نظارت متمرکز که امکان حضور آزادانه را برای دانشجویان فراهم می‌آورد. این ویژگی با نظریه اولدنبگ همخوان است، جایی که او تأکید می‌کند مکان سوم باید امکان تعامل بدون احساس تهدید یا قضاوت را مهیا سازد. همین جو آزاد سبب شکل‌گیری تعاملات طبیعی در لابی شده است، به ویژه در زمان‌هایی که ازدحام موجب گفت‌وگوهای ایستاده و خودانگیخته می‌شود. ویژگی هم‌سطحی اجتماعی نیز در این فضا مشهود است. فضای لابی به گونه‌ای است که تفاوت‌های اجتماعی، اقتصادی یا جایگاه رسمی افراد، کمتر بروز پیدا می‌کند. این امر موجب نوعی برابری در تعاملات و ایجاد بستری برای ارتباط آزاد بین

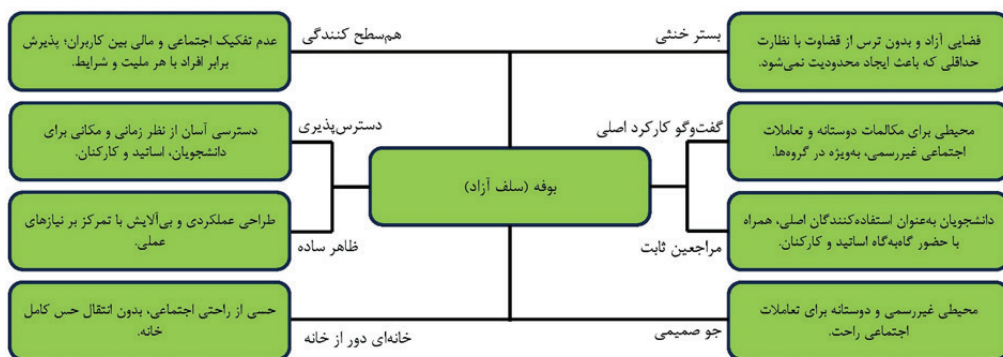
تصویر شماره (۵): توصیف لابی دانشکده معماری و شهرسازی از منظر مکان سوم اولدنبرگ (مأخذ: نگارندگان)

ارتقای کارکرد اجتماعی این فضا، می‌توان پیشنهادهایی در زمینه بهبود طراحی فیزیکی و افزایش تنوع کاربری‌ها ارائه داد.

۴-۲- بوفه (سلف آزاد)

بررسی‌ها نشان می‌دهد که بوفه دانشگاه، به عنوان یک فضای نیمه عمومی، محیط مناسبی برای تجربه آزادی، ارتباطات اجتماعی و نوعی برابری میان دانشجویان فراهم کرده است. در این فضا، با وجود نظارت‌های کم، نوعی رها بودن و راحتی اجتماعی دیده می‌شود که به دانشجویان اجازه می‌دهد بدون ترس از قضاوت یا فشارهای رسمی، رفتار و تعامل آزادانه‌تری داشته باشند. در برخی منابع نظری هم به این موضوع اشاره شده که فضاهای غیررسمی مثل کافه‌تراها می‌توانند موقعیتی برابر برای تعاملات اجتماعی ایجاد کنند، جایی که ساختارهای رسمی قدرت کمتر دخالت دارند (علیتاجر و زارعی، ۱۳۹۵: ۸۲). بوفه با حذف یا کمرنگ کردن نشانه‌های تفاوت‌های طبقاتی، فضایی فراگیر برای حضور دانشجویان با پیش زمینه‌های مختلف، از نظر اقتصادی یا فرهنگی، به وجود آورده است. حضور هم‌زمان دانشجویان با ملیت و موقعیت‌های مختلف، بدون اینکه کسی احساس طرد یا بیگانگی کند، نشانه‌ای از کارکرد یکدست‌کننده این فضا است. در ادبیات طراحی فضاهای جمعی هم به همین ویژگی‌ها توجه

دانشجویان شده است. از این منظر، می‌توان گفت لابی نقش ترازکننده اجتماعی را ایفا می‌کند که در ادبیات مکان سوم به عنوان ویژگی مهمی برای کاهش تنش‌های هویتی و طبقاتی شناخته می‌شود. با این حال، برخی ضعف‌ها در تطابق کامل با مؤلفه‌های مکان سوم وجود دارد. دسترس پذیری محدود زمانی سبب شده این فضا از جنبه دسترس پذیری دائم که اولدنبرگ بر آن تأکید دارد، فاصله بگیرد. همچنین، گرچه مراجعان ثابت وجود دارند، اما نبود جذابیت برای سایر دانشکده‌ها نشان می‌دهد این فضا از حیث همگرا بودن در مقیاس گسترده‌تر، موفق عمل نکرده است. طراحی فیزیکی ساده، گرچه از نظر تئوری می‌تواند به تقویت حس غیررسمی فضا کمک کند، اما نبود عناصر راحتی و دلپذیری (مثل مبلمان مناسب یا عناصر بصری جذاب) ممکن است کیفیت ماندگاری فضا را تضعیف کند. به ویژه آنکه فضای مورد نظر حسی از خانه بودن را ایجاد نمی‌کند که در نظریه مکان سوم به عنوان یکی از ارکان مهم برای تبدیل فضا به محل معاشرت خودانگیخته مطرح است. در مجموع، می‌توان گفت لابی دانشکده معماری واجد ظرفیت‌هایی برای ایفای نقش به عنوان مکان سوم است، اما محدودیت‌های زمانی، طراحی حداقلی و محصور بودن به گروه خاصی از دانشجویان، پتانسیل کامل این فضا را محدود کرده است. برای

تصویر شماره (۶): توصیف بوفه دانشگاه (سلف آزاد) از منظر مکان سوم اولدنبِرج (مأخذ: نگارندگان)

دانشکده معماری و شهرسازی و بوفه دانشگاه پرداخته و نظرات مختلف دانشجویان را درباره این فضاها جمع‌آوری کرده است. در ادامه، ویژگی‌های این مکان‌ها که خارج از ویژگی‌های مطرح‌شده در مدل اولدنبِرج (ویژگی‌های اجتماعی و ارتباطی فضاها) به‌دست آمده، ارائه می‌شود. در پایان تبیین نتایج مصاحبه‌های دانشجویان برای هر مکان نموداری برای درک بهتر این مشاهدات همچون تصویر شماره (۷) و تصویر شماره (۸) ترسیم شده‌اند.

۱-۲-۴- لابی دانشکده معماری و شهرسازی

یافته‌های به‌دست آمده از مصاحبه‌ها نشان می‌دهد که لابی دانشکده معماری و شهرسازی، فراتر از یک فضای گذری یا صرفاً فیزیکی، کارکردهای اجتماعی و روانی برای دانشجویان دارد. نقش این فضا در تقویت تعاملات اجتماعی، ایجاد حس تعلق و فراهم آوردن محیطی برای استراحت و گفت‌وگو، آن را به یکی از مصادیق نسبی مکان سوم در بستر دانشگاهی تبدیل کرده است. این مسئله با نظریه اولدنبِرج هم‌راستا است که مکان سوم را فضایی برای ارتباطات غیررسمی، خودجوش و اجتماعی تعریف می‌کند؛ با این حال، داده‌های این پژوهش نشان می‌دهد که برخی جنبه‌ها فراتر از تعریف اولدنبِرج هستند یا به بومی‌سازی نیاز دارند. برای مثال، تمیزی و دسترسی آسان به‌عنوان

شده است. کارکرد اصلی بوفه فقط مربوط به غذا نیست، بلکه به‌نوعی به فضای تعامل اجتماعی و گفت‌وگو تبدیل شده است. این مسئله با نظریه مکان‌های سوم همخوانی دارد؛ فضاهایی که بیرون از خانه و محل کار، فرصتی برای شکل‌گیری روابط اجتماعی و دوستی‌ها فراهم می‌کنند. گفت‌وگوهای دوستانه، دور هم نشستن و بودن در جمع، باعث شده بوفه به جایی برای تقویت روابط و تجربه‌های مشترک دانشجویی تبدیل شود. اگرچه طراحی بوفه ساده و خیلی چشم‌گیر نیست، اما همین سادگی باعث شده فضا خنثی و بی‌طرف به نظر برسد؛ موضوعی که به ایجاد حس راحتی و آزادی بیشتر کمک کرده است. درواقع، طراحی ساده آن‌طور که شاید هدف‌گذاری نشده بود، به‌خوبی با ویژگی‌های اجتماعی این فضا هماهنگ شده است. درنهایت می‌توان گفت بوفه دانشگاه فقط یک فضای خدماتی نیست. این فضا به‌طور غیررسمی به یکی از بخش‌های مهم زندگی اجتماعی دانشجویان تبدیل شده است. جایی برای ارتباط، هم‌زیستی برابر و رهایی نسبی از فشارها که همه این‌ها در ایجاد حس تعلق و سلامت روان دانشجویان نقش مهمی دارد.

۲-۴- ویژگی‌های مکان سوم دانشگاهی: تحلیل مصاحبه‌ها با دانشجویان

این مصاحبه‌ها به تحلیل و بررسی ویژگی‌های لابی

تصویر شماره (۷): توصیف لابی دانشکده معماری و شهرسازی به‌عنوان مکان سوم از منظر دانشجویان (مأخذ: نگارندگان)

ویژگی‌های جذاب فضا در مصاحبه‌ها ذکر شده‌اند؛ هرچند این موارد در مدل اولدنبرگ به‌صراحت مطرح نشده‌اند، اما یافته‌ها نشان می‌دهد که ملاحظات عملکردی و بهداشتی نیز بخشی از تجربه اجتماعی فضا را شکل می‌دهند. این امر می‌تواند نشان‌دهنده آن باشد که کیفیت‌های محیطی پایه، مانند نظافت و دسترسی‌پذیری، در کنار ویژگی‌های ارتباطی، در ادراک دانشجویان از مکان سوم اهمیت دارد. از سوی دیگر، کمبود امکانات و شلوغی فضا در برخی زمان‌ها از جمله عوامل دفعه هستند که استفاده بهینه از فضا را محدود می‌کنند. این موضوع از منظر طراحی معماری

۲-۲-۴- بوفه (سلف آزاد)

حائز اهمیت است؛ چراکه نشان می‌دهد فضاهای عمومی دانشگاهی اگرچه ممکن است به لحاظ فیزیکی وجود داشته باشند، اما بدون توجه به کیفیت تجربه فضایی و آسایش کاربران، نمی‌توانند کارکرد مکان سوم را به‌طور کامل ایفا کنند. نکته مهم در تحلیل مصاحبه‌ها این است که اغلب دانشجویان بر لزوم تغییرات فیزیکی نظیر چیدمان، نوع مبلمان و تنوع در کاربری‌های خدماتی (مانند افزودن کافی‌شاپ) تأکید کرده‌اند. این خواسته‌ها نشان می‌دهد که کارکرد مکان سوم در فضاهای دانشگاهی به‌شدت وابسته به کیفیت طراحی داخلی، انعطاف‌پذیری چیدمان و حضور

امکانات خدماتی مکمل است؛ مواردی که در ادبیات مربوط به طراحی فضاهای مشارکتی و خردمقیاس نیز تأکید شده است. همچنین، حس تعلق و آشنایی با سایر هم‌کلاسی‌ها از دیگر عوامل تقویت‌کننده تجربه اجتماعی این فضا به‌شمار می‌رود. این مؤلفه‌ها به‌ویژه در بافت‌هایی که تعاملات میان‌رشته‌ای یا چندنسلی اهمیت دارد، نقش پررنگ‌تری پیدا می‌کنند؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که لابی دانشکده، اگرچه دارای ظرفیت‌هایی برای ایفای نقش مکان سوم است، اما برای تحقق کامل این نقش، به ارتقا در ابعاد طراحی، خدمات و مدیریت فضا نیاز دارد.

تصویر شماره ۸: توصیف بوفه (سلف آزاد) به عنوان مکان سوم از منظر دانشجویان (مأخذ: نگارندگان)

تعاملات اجتماعی نوظهور باشد، نقش تقویت‌کننده روابط از پیش موجود (مانند دوستی‌های قبلی) را ایفا می‌کند. بر اساس اظهارات مصاحبه‌شوندگان، این فضا فاقد جذابیت‌های معماری یا محیطی برای برقراری ارتباطات اجتماعی عمیق یا تعامل بین‌گروهی است. این مسئله می‌تواند به نحوه طراحی، مقیاس فضا و نبود عناصر محرک گفت‌وگو (مانند چیدمان مشارکتی یا تنوع فضایی) مرتبط باشد. در واقع، بوفه دانشگاه بیش از آنکه مکان سوم باشد، کارکردی نزدیک به مکان دوم توسعه‌یافته دارد؛ یعنی فضایی نیمه کارکردی که در حاشیه فعالیت‌های آموزشی قرار گرفته و کارکردهای خدماتی را با حدی از اجتماعی بودن تلفیق می‌کند. درعین حال، برخی عوامل مانند چیدمان مناسب، کیفیت غذا و محیط آرامش‌بخش از سوی دانشجویان به عنوان جذابیت‌های فضا مطرح شده‌اند؛ اما محدودیت‌هایی مانند فضای فیزیکی کوچک، ازدحام نسبی در برخی مواقع و تهویه نامناسب در ورودی بانوان تجربه کاربران را تحت تأثیر قرار می‌دهد و از تحقق کامل نقش اجتماعی بوفه جلوگیری می‌کند. این داده‌ها نشان می‌دهند که کارکرد مکان سوم وابسته به عناصر فیزیکی و روانی توأمان است و کمبود در یکی می‌تواند مانعی برای تحقق دیگری باشد. نکته قابل تأمل، ایجاد

حس تعلق به فضا حتی در صورت استفاده محدود و کوتاه‌مدت از آن است. این حس تعلق ناشی از محیط دوستانه، طراحی داخلی نسبتاً راحت و کنترل نسبی بر شرایط محیطی (مانند نور، دما و صدا) است. این نتیجه با پژوهش‌هایی که بر اهمیت حس آرامش و امنیت روانی در مکان سوم تأکید می‌کنند، هم‌خوانی دارد. با توجه به پیشنهاد‌های کاربران، بهبودهایی مانند افزایش راحتی مبلمان، توسعه فضای بوفه و اصلاح تهویه می‌تواند بوفه را از یک فضای خدماتی ساده به یک مکان سوم بالقوه و غنی‌تر تبدیل کند. در مجموع، داده‌های تحلیلی نشان می‌دهند که اگرچه بوفه دانشگاه برخی از ویژگی‌های مکان سوم را دارد، اما برای ایفای نقش کامل‌تر در حیات اجتماعی دانشجویان، به مداخلات طراحی و برنامه‌ریزی دقیق‌تر نیاز است.

۵. نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش شناسایی و تبیین ویژگی‌های مکان‌های سوم موردنظر در پردیس مرکزی دانشگاه صنعتی شاهرود و تحلیل نقش آن‌ها در ارتقای تعاملات اجتماعی دانشجویان بود. همچنین بر اساس پژوهش‌های پیشین، برخلاف مطالعات گسترده در بستر شهری، مکان‌های سوم در فضاهای آموزشی به‌ویژه پردیس‌های دانشگاهی کمتر بررسی شده‌اند.

برای رسیدن به هدف پژوهش، ابتدا ویژگی‌های مکان سوم اولدنبیگ در لابی دانشکده معماری و شهرسازی و بوفه (سلف آزاد) پردیس مرکزی دانشگاه صنعتی شاهرود از طریق مشاهدات میدانی مورد بررسی، تبیین و تحلیل قرار گرفت. سپس، برای تکمیل این مشاهدات، ۱۰ مصاحبه با دانشجویان از هر مکان سوم منتخب انجام شد تا ویژگی‌های اجتماعی و کالبدی این فضاها از منظر کاربران جمع‌آوری و به‌طور دقیق‌تری بررسی شود. همچنین، مسائل موجود در این مکان‌ها از زبان دانشجویان مطرح و پیشنهادهایی برای بهبود فضای این مکان‌ها ارائه شد. بر اساس مشاهدات میدانی، هم لابی دانشکده معماری و هم بوفه دانشگاه تا حدودی واجد ویژگی‌های مکان سوم به‌معنای فضایی برای تعاملات اجتماعی غیررسمی هستند. لابی با فراهم کردن بستری خنثی و بدون نظارت شدید، امکان حضور آزادانه و تعاملات خودانگیخته را برای دانشجویان فراهم کرده است. این فضا با کاهش تمایزات اجتماعی، نوعی برابری و ارتباط میان افراد ایجاد می‌کند، هرچند محدودیت زمانی، طراحی حداقلی و محصور بودن به یک گروه خاص، از پتانسیل کامل آن کاسته است. بوفه دانشگاه نیز محیطی باز و پذیرا برای دانشجویان با پیش‌زمینه‌های مختلف ایجاد کرده و با حذف نشانه‌های تفاوت‌های رسمی یا طبقاتی، بستری برای شکل‌گیری روابط اجتماعی برابر، گفت‌وگو و هم‌زیستی فراهم آورده است. سادگی طراحی بوفه، حس راحتی و آزادی را تقویت کرده و آن را به فضایی فراتر از کارکرد خدماتی، یعنی بخشی از زندگی اجتماعی روزمره دانشجویان بدل کرده است. در مجموع، هر دو فضا به‌گونه‌ای مکمل هم به تقویت روابط اجتماعی، تجربه حس تعلق و حمایت از سلامت روان دانشجویان کمک می‌کنند، گرچه بهبود طراحی فیزیکی و تنوع عملکردی می‌تواند نقش آن‌ها را در این زمینه پررنگ‌تر کند. یافته‌های حاصل از مصاحبه‌ها نشان می‌دهد که فضاهای نیمه‌عمومی مانند

لابی دانشکده و بوفه دانشگاه نقش‌های مهمی در حیات اجتماعی دانشجویان ایفا می‌کنند، هرچند در شدت و کیفیت این نقش تفاوت‌هایی وجود دارد. لابی دانشکده معماری فراتر از یک فضای گذری، به بستری برای تعاملات غیررسمی، گفت‌وگو، استراحت و شکل‌گیری حس تعلق تبدیل شده است؛ فضایی که در برخی ابعاد با تعریف مکان سوم همخوانی دارد و درعین حال نیازمند ارتقا در طراحی، امکانات و خدمات برای ایفای کامل این نقش است. در مقابل، بوفه دانشگاه عمدتاً به‌عنوان فضایی گذرا برای رفع نیازهای روزمره استفاده می‌شود و بیشتر روابط از پیش موجود را تقویت می‌کند تا اینکه بستری برای شکل‌گیری تعاملات نو فراهم آورد. این فضا نیز برخی ویژگی‌های مکان سوم مانند حس تعلق، راحتی و محیط دوستانه را دارد، اما موانعی چون شلوغی، تهویه نامناسب و کمبود جذابیت فضایی، آن را از ایفای کامل نقش اجتماعی بازمی‌دارد.

یافته‌های پژوهش در مورد مکان‌های سوم دانشگاهی یعنی لابی و بوفه در دانشگاه شاهرود، با تحقیقات مرتبط پیشین هم‌راستا است. این مکان‌ها بیشتر به‌عنوان مکان‌های غیررسمی برای تعاملات اجتماعی عمل می‌کنند، به‌ویژه لابی که به‌عنوان مکانی برای گپ زدن و تعاملات آزاد شناخته می‌شود. این پژوهش و مطالعات پیشین همچون سنایی‌فر و باقری (۱۳۹۸) بر اهمیت طراحی ساده و کاربردی این فضاها تأکید می‌کنند، به‌ویژه در زمینه ایجاد محیطی که افراد بدون تفاوت اجتماعی در آن احساس راحتی و صمیمیت کنند. در مطالعات گذشته همچون عابدینی و ساکت حسنلوئی (۱۴۰۰) و حفیظی و همکاران (۲۰۲۴) نیز به اهمیت چیدمان و طراحی فضا برای تسهیل ارتباطات اجتماعی تأکید شده است که این نکته در یافته‌های این پژوهش نیز به‌وضوح مشاهده می‌شود. این مطالعه و پژوهش ماخاتینی و کانوسوامیرا (۲۰۲۵) هر دو تأکید می‌کنند که مکان‌های سوم دانشگاهی ظرفیت مهمی برای تقویت تعاملات اجتماعی، حس تعلق و

(2021). Urban Third Places; Scene of Creating Social and Recreational Society Hangouts in the Community, Case study: A Comparative Study of Cafes in Regions 1 and 4 of Urmia City. *Urban Planning Knowledge*, 5(2), 153-170. <https://doi.org/10.22124/upk.2020.16926.1505> [in Persian]

3. Akulich, M. M., & Mokka, E. A. (2020). The role of third places in the communications of modern students. *Social, Economic, and Law Research*, 3 (23), 59-78. <https://doi.org/10.21684/2411-7897-2020-6-3-59-78>.

4. Alitajer, S., & Zarehajiabadi, F. (2016). The Effect of Built Environment on Students' Interactions in Informal Spaces of Architecture Schools, Two Case Studies in Iran*. *Journal of Fine Arts: Architecture & Urban Planning*, 21(1), 79-90. <https://doi.org/10.22059/jfaup.2016.59691> [in Persian]

5. Altman, I., & Low, S. M. (Eds.). (1992). Place attachment. New York, NY: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-1-4684-8753-4>

6. Bagheri, M., Sedighorei, G., & Yousefi, A. (2019). Social Interaction in Iran: A Review on Problems of Interpersonal Interaction in the "Articles on Social Situations of the Country". *Social Problems of Iran*. 10(1), 53-80. <http://dorl.net/dor/20.1001.1.24766933.1398.10.1.11.3> [in Persian]

7. Behzadfar, M., & Tahmasebi, A. (2013). Recognition and assessment of influential elements on social interaction (strengthening and improving citizen communication in urban open spaces, model city of Sanan-

بهزیستی روانی دارند، اما تحقق این ظرفیت مستلزم طراحی دقیق، توجه به شرایط فرهنگی و اجتماعی بومی و رفع موانع فضایی است. این پژوهش، توجه به نیازهای محیطی مانند آسایش و تمیزی و در پژوهش UWC، تمرکز بر موانع طبقاتی و نیاز به تنوع فرهنگی، رویکردهای مکملی برای بازتعریف مکان سوم در زمینه دانشگاه‌های کشورهای جنوب جهانی را ارائه می‌دهند. برای بهبود کیفیت مکان‌های سوم دانشگاهی و ارتقای تعاملات اجتماعی، پیشنهاداتی شامل طراحی راحت و کاربردی فضاها با مبلمان مناسب و چیدمان باز، به‌گونه‌ای که تعاملات اجتماعی تسهیل شود، برای لابی دانشکده معماری و شهرسازی مطرح می‌شود. همچنین، در هر دو مکان موردبررسی توجه به نورپردازی مناسب و تهویه مطلوب می‌تواند احساس راحتی و تعلق را تقویت کند. اضافه کردن فضای سبز یا عناصر طبیعی در این مکان‌ها به بهبود کیفیت محیط و افزایش سلامت روانی کاربران کمک خواهد کرد. علاوه بر این، ایجاد فضاهای چندمنظوره که انعطاف‌پذیری داشته باشند و برای فعالیت‌های مختلف از جمله استراحت، مطالعه، کار گروهی و برگزاری رویدادهای اجتماعی استفاده شوند، می‌تواند تأثیر زیادی در بهینه‌سازی این فضاها داشته باشد. این اقدامات می‌توانند مکان‌های سوم دانشگاهی را به محیط‌هایی جذاب‌تر و مؤثرتر برای تعاملات اجتماعی تبدیل کنند.

۶. فهرست منابع

1. Abbasi, A., Mohammadi, L., & Mohammadi, K. (2024). Validity and Reliability in Qualitative Research: A Systematic Review. *Iranian Journal of Information Processing and Management*, 40(2), 375-412. <https://doi.org/10.22034/jipm.2024.717062> [in Persian]
2. Abedini, A., & Saket Hassanlouei, M.

- borders: Navigating towards global understanding (Programme and Proceedings). Quebec, Canada: International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA).
16. Farajollahzadeh, R., & Salehinia, M. (2021). Redefining Place by Focusing on the Process of Creation and Explanation of Place Centrality. *The Monthly Scientific Journal of Bagh-e Nazar*, 18(102), 69-82. <https://doi.org/10.22034/bagh.2021.256492.4708> [in Persian]
 17. Finlay, J., Esposito, M., Kim, M. H., Gomez-Lopez, I., & Clarke, P. (2019). Closure of 'third places'? Exploring potential consequences for collective health and wellbeing. *Health & place*, 60, 102225. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2019.102225>
 18. Fisher, K. E., Saxton, M. L., Edwards, P. M., & Mai, J. E. (2007). Seattle Public Library as place: Reconceptualizing space, community, and information at the Central Library. In J. E. Buschman & G. J. Leckie (Eds.), *The library as place: History, community, and culture* (pp. 135–160). Westport, CT: Libraries Unlimited.
 19. Guest, G., Bunce, A., & Johnson, L. (2006). How many interviews are enough? An experiment with data saturation and variability. *Field methods*, 18(1), 59-82. <https://doi.org/10.1177/1525822X05279903>
 20. Hafizi, N. N. A., Zaki, M. Z. M., Yusof, A. F., Ismail, M. A. A., Muhamad, J., & Arman, M. F. (2024). Exploring the Third Place Theory in the Context of Exist-daj). *The Monthly Scientific Journal of Bagh-e Nazar*, 10(25), 17-28. [in Persian]
 8. Buckley, R. (2022). Ten steps for specifying saturation in qualitative research. *Social Science & Medicine*, 309, 115217. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2022.115217>
 9. Chen, J., & Gong, L. (2022). Loneliness in urbanising China. *Health & social care in the community*, 30(3), 812-822. <https://doi.org/10.1111/hsc.13451>
 10. Comprehensive Plan of Shahrood City. (2019). Environmental Architecture Design Consulting Engineers. [in Persian]
 11. Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. (2nd ed.). Sage Publications, Inc.
 12. Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2016). *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing among Five Approaches*. Los Angeles, CA: Sage Publications.
 13. Davoodi, E., & modiri, A. (2015). Evaluation of Zanzan's Third Places' Dispersion in Terms of Its Different Social Classes. *Motaleate Shahri*, 4(16), 81-92. [in Persian]
 14. Dibazar, F., Toofan, S., Jamali, S., & Valizadeh, N. (2021). The effect of general characteristics of third places on social interactions. Case study: Cafes of Tabriz. *Motaleate Shahri*, 10(39), 29-40. <https://doi.org/10.34785/J011.2021.806> [in Persian]
 15. Fang, C. (2008). University library: The third place for students. In *World Library and Information Congress: 74th IFLA General Conference and Council, Libraries without*

- Civil Engineering, Urban Planning, Environment and the Horizons of Islamic Art in the Second Step Statement of the Revolution, Tabriz, Iran. [in Persian]
26. Keshavarz, K., Yousefi Moghadam, S., & Azizi, M. (2021). Library and the opportunity it provides for women's presence in public space: library as a "Third place". *Cultural Studies & Communication*, 17(63), 203-227. <https://doi.org/10.22034/jcsc.2021.123035.2111> [in Persian]
27. Kheiri, A. (2022). Third place indicators in semi-private space Case study of the Engheleb Club. Master's thesis, Department of Urban Design, Faculty of Architecture and Urban Planning, University of Art, Tehran, Iran. [in Persian]
28. Kuzel, A. J. (1992). Sampling in qualitative inquiry. In B. F. Crabtree & W. L. Miller (Eds.), *Doing qualitative research* (pp. 31-44). Sage Publications, Inc.
29. Lee, N. (2022). Third place and psychological well-being: The psychological benefits of eating and drinking places for university students in Southern California, USA. *Cities*, 131, 104049. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2022.104049>
30. Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Newbury Park, CA: SAGE Publications, Inc.
31. Lukito, Y. N., & Xenia, A. P. (2017). Café as third place and the creation of a unique space of interaction in UI Campus. In IOP Conference Series: Earth and environmental Engineering Recreation Space in Malaysia. *International Journal of Business and Technology Management*, 6(S1), 205-221. <https://doi.org/10.55057/ijbtm.2024.6.S1.19>
21. Haghighi Boroojeni, S., Yazdanfar, S. A., & Behzadfar, M. (2015). The Role of Outdoor Cafes in Urban Regeneration Case of Isfahan Chahar Bagh Avenue. *Journal of Fine Arts: Architecture & Urban Planning*, 20(3), 31-42. <https://doi.org/10.22059/jfaup.2015.56876> [in Persian]
22. Hanks, L., Zhang, L., & Line, N. (2020). Perceived similarity in third places: Understanding the effect of place attachment. *International Journal of Hospitality Management*, 86, 102455. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2020.102455>
23. Hickman, P. (2013). "Third places" and social interaction in deprived neighbourhoods in Great Britain. *Journal of Housing and the Built Environment*, 28, 221-236. <https://doi.org/10.1007/s10901-012-9306-5>
24. Jamshidi, M. (2024). Reviewing the Graphic Sustainability Assessment Tool in Measuring the Sustainability of the University Campus with the aim of Promoting its Role as a Public Urban Space. *Journal of Urban Studies on Space and Place*, 7(29), 99-119. <https://doi.org/10.22034/jspr.2024.2036121.1070> [in Persian]
25. Karimi, H., Habibi, A., & Maghareh, M. R. (2023). A review of indicators shaping third places in university landscape design. 3rd International Conference on Architecture,

- process (ANP) In Geographic Information System (GIS)(case study: Javadiyeh Area in Tehran 16 region). *Urban Research and Planning Quarterly*, 35(9), 97-110. <https://doi.org/10.1001.1.22285229.1397.9.35.8.1> [in Persian]
37. Oldenburg, R. (1997). Our vanishing third places. *Planning commissioners journal*, 25(4), 6-10.
38. Oldenburg, R. (1999). The great good place: Cafes, coffee shops, bookstores, bars, hair salons, and other hangouts at the heart of a community (2nd ed.). Cambridge, MA: Da Capo Press.
39. Oldenburg, R., & Brissett, D. (1982). The third place. *Qualitative sociology*, 5(4), 265-284. <https://doi.org/10.1007/BF00986754>
40. Paknehad, H., & Pazhouhanfar, M. (2017). Improve of urban parks quality to enhance the social interaction of citizens (Case study: Gorgan city parks). *Geographical planning of space quarterly journal*, 7(26), 183-198. [in Persian]
41. Qi, J., Mazumdar, S., & Vasconcelos, A. C. (2024). Understanding the relationship between urban public space and social cohesion: A systematic review. *International Journal of Community Well-Being*, 7(2), 155-212. <https://doi.org/10.1007/s42413-024-00204-5>
42. Rodina, O., Gladkova, L., & Selivanova, O. (2019). University students' social interaction type specifics in the learning process. *SHS Web of Conferences*, 69, 00093. EDP Sciences. <https://doi.org/10.1051/edp-science/2019690093>
43. Makhathini, S. M., & Kanosvamhira, T. P. (2025). Cafés of connection: exploring the social role of third places in Global South universities. *South African Geographical Journal*, 1-20. <https://doi.org/10.1080/03736245.2025.2481859>
44. Malterud, K., Siersma, V. D., & Guassora, A. D. (2016). Sample size in qualitative interview studies: guided by information power. *Qualitative health research*, 26(13), 1753-1760. <https://doi.org/10.1177/1049732315617444>
45. Modiri, A., & Davoodi, E. (2017). A Study on the Role of Third Places in Zanjan's Social Life in the Period between Constitutional Revolution and Islamic Revolution, Case Study: Sabzeh Meydan District of Zanjan-Iran. *Human Geography Research*, 49(3), 553-570. <https://doi.org/10.22059/jhgr.2016.56782> [in Persian]
46. Nouri, M. J. (2019). Explaining the Transformation Oldenburg's Third Place Transformation in the 21st Century: An Investigation about Real-Virtual World Interaction in A Context of Citizens' Leisure Time. *Softfah*, 29(3), 57-82. <https://doi.org/10.29252/soffeh.29.3.57> [in Persian]
47. Nourian, F., Khakpour, A., & Karbalaee Hosseini Ghiasvand, A. (2019). Evaluation of detailed plan proposed areas for urban green spaces by applying analytical network

Educating by design: Creating campus learning environments that work. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

50. Sugiyama, M., Chau, H. W., Abe, T., Kato, Y., Jamei, E., Veeroja, P., Mori, K., & Sugiyama, T. (2023). Third places for older adults' social engagement: A scoping review and research agenda. *The gerontologist*, 63(7), 1149-1161. <https://doi.org/10.1093/geront/gnac180>

51. Temple, P. (2007). Learning spaces for the 21st century: A review of the literature. York: The Higher Education Academy.

52. Waxman, L., Clemons, S., Banning, J., & McKelfresh, D. (2007). The library as place: Providing students with opportunities for socialization, relaxation, and restoration. *New Library World*, 108(9-10), 424-434. <https://doi.org/10.1108/03074800710823953>

53. Wexler, M. N., & Oberlander, J. (2017). The shifting discourse on third places: Ideological implications. *Journal of Ideology*, 38(1), 4.

54. Williams, S. A., & Hipp, J. R. (2019). How great and how good?: Third places, neighbor interaction, and cohesion in the neighborhood context. *Social science research*, 77, 68-78. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2018.10.008>

55. Zeynali Azim, A., Azar, A., Babazadeh Oskouei, S., & Soloukaneh Miandoab, H. (2024). The effect of the landscape of urban spaces on the physical, mental health and social interactions of the residents of

shsconf/20196900093

43. Samavati, S., & Ranjbar, E. (2019). Identifying factors affecting happiness in urban public space (Case Study: Pedestrian Zone of Historic Part of Tehran). *Motaleate Shahri*, 8(29), 3-18. <https://doi.org/10.34785/J011.2019.828> [in Persian]

44. Sanaeifar, H. R., & Bagheri, M. (2019). Explaining planning and design principles of third places to enhance social interactions. 4th International Conference on Modern Research in Civil Engineering, Architecture, Urban and Environmental Management, Karaj, Iran. [in Persian]

45. Sandelowski, M. (1995). Sample size in qualitative research. *Research in nursing & health*, 18(2), 179-183. <https://doi.org/10.1002/nur.4770180211>

46. Shadi, F., & Sarkardehi, E. (2020). Design criteria for university open spaces based on creating social interactions among students. *Architecture Studies*, 3(17), 0-0. [in Persian]

47. Siavashpour, B., Abron, A. A., & Mousavi, S. M. (2019). Urban public space design approaches for sociable places derived from the characteristics of third places. *Urban Design Studies and Urban Research*, 2(4 (7)), 33-40. [in Persian]

48. Stave, K. S. (2020). In search of a third place on campus: An exploration of the effects of built space on students' sense of belonging (Doctoral dissertation, Portland State University).

49. Strange, C. C., & Banning, J. H. (2001).

57. Ziyari, K., Nezami, M., & Pourahmad, A. (2019). Explanation of the Role of the Third Places in the Socialization of Urban Districts (Case Study: Urban Open-air Cafes in Tehran, District 2). *Quarterly Journals of Urban and Regional Development Planning*, 4(8), 35-74. <https://doi.org/10.22054/urdp.2020.55428.1251> [in Persian]

Tabriz city. *Journal of Urban Studies on Space and Place*, 8(31), 93-119. <https://doi.org/10.22034/jspr.2024.2042819.1080> [in Persian]

56. Zimbatu, A., & Whyte, S. (2024). What's love got to do with it? Exploring the role of universities and third places in supporting human mate choice. *Journal of Service Theory and Practice*, 34(2), 295-318. <https://doi.org/10.22034/jspr.2024.2042819.1080>

۷. پیوست‌ها

جدول چک‌لیست مشاهدات از مکان‌های سوم دانشگاه (مأخذ: نگارندگان)

ویژگی	معیار ارزیابی
محیط خنثی	آیا این فضا به کاربران اجازه می‌دهد به راحتی و بدون ترس از قضاوت یا محدودیت‌های اجتماعی، در آن حضور پیدا کنند و تعاملات خود را انجام دهند؟
هم‌سطح‌کنندگی	آیا این فضا به گونه‌ای طراحی شده است که تفاوت‌های اجتماعی یا مالی افراد را به وضوح نشان ندهد و همه کاربران را به طور یکسان پذیرا باشد؟
گفت‌وگو به عنوان کارکرد اصلی	آیا این فضا شرایط را به گونه‌ای فراهم می‌کند که افراد بتوانند به راحتی و به طور غیررسمی با یکدیگر گفت‌وگو و تعاملات اجتماعی برقرار کنند؟
دسترسی پذیری	آیا دسترسی به این فضا به طور فیزیکی و زمانی برای تمامی کاربران آسان و بدون محدودیت است؟
مراجعات ثابت	آیا این فضا مراجعات ثابت و منظم دارد که به طور مرتب از آن استفاده می‌کنند و فضای اجتماعی آن‌ها را شکل می‌دهد؟
ظاهر ساده	آیا طراحی این فضا ساده و کاربردی است و هیچ گونه تزیینات یا دکور پیچیده‌ای در آن وجود ندارد که بر استفاده‌گر تأثیر منفی بگذارد؟
جو صمیمی	آیا این فضا آن قدر صمیمی و دوستانه است که افراد را به برقراری مکالمات راحت و تعاملات اجتماعی تشویق می‌کند؟
خانه‌ای دور از خانه	آیا این فضا، اگرچه شبیه خانه نیست، اما فضایی راحت و راحت برای افراد فراهم می‌کند که در آن احساس آرامش و آزادی داشته باشند؟

جدول سؤالات مصاحبه از دانشجویان (مأخذ: نگارندگان)

مکان	سؤالات	مکان	سؤالات
مکان	- چگونه و چند بار از لابی عمومی دانشکده استفاده می‌کنید؟ (برای چه فعالیت‌هایی؟) - به نظر شما، این فضا چه تأثیری بر ارتباطات شما با سایر دانشجویان دارد؟ - به نظر شما، مهم‌ترین ویژگی‌های این فضا که باعث جذابیت یا دافعه آن می‌شود، چیست؟ - آیا در این فضا احساس تعلق دارید؟ چه عواملی در ایجاد یا کاهش این حس نقش دارند؟ - اگر بخواهید یک یا دو ویژگی کلیدی این فضا را تغییر دهید، چه چیزهایی را پیشنهاد می‌کنید؟ - آیا نحوه طراحی یا چیدمان این فضا شما را به برقراری تعاملات اجتماعی بیشتر تشویق می‌کند؟ چرا؟	مکان	- آیا معمولاً از بوفه دانشگاه استفاده می‌کنید؟ برای چه فعالیت‌هایی (غذا خوردن، معاشرت و...)? - چه عواملی شما را به استفاده از بوفه جذب می‌کند یا از آن دور می‌کند؟ - آیا فکر می‌کنید بوفه دانشگاه یک فضای اجتماعی مناسب است؟ چرا؟ - چه تغییری در بوفه می‌تواند تجربه شما را بهبود بخشد؟ (مانند چیدمان، دسترسی و...) - به نظر شما، بوفه چقدر به تعاملات اجتماعی میان دانشجویان کمک می‌کند؟ - آیا فکر می‌کنید طراحی بوفه دانشگاه برای فعالیت‌های غیررسمی (مانند گپ زدن یا مطالعه) مناسب است؟

نحوه ارجاع به این مقاله:

عرب اسماعیلی، علی، و جامعی، احمد. (۱۴۰۴). شناسایی و تبیین ویژگی‌های مکان سوم در دانشگاه‌ها و نقش آن بر تعاملات اجتماعی (مورد مطالعه: لابی دانشکده معماری و بوفه دانشگاه صنعتی شاهرود). پژوهش‌های فضا و مکان در شهر، ۹(۳۵)، ۵۱-۷۳. <https://doi.org/10.22034/jspr.2025.2055722.1121>

DOI: <https://doi.org/10.22034/jspr.2025.2055722.1121>

URL: https://jspr.jdisf.ac.ir/article_728529.html

Copyrights:

©2023 by the authors. Published by Journal of Urban Studies on Space and Place.

This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International

(CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

